

СУЧАСНИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК-ДОВІДНИК

© Зубков М., 2008

У статті йдеться про новий підхід до укладання двомовного (російсько-українського) словника, базованого на лексикографічних розслідах останніх років, з опертям на традиційні національні засади термінотворення.

A new approach to composing of bilingual (Russian-Ukrainian) dictionary which is based on lexicographic researches of the last years and traditional national principles of terms forming is examined in the article.

Зазвичай, проблему наукової мови механічно зводять лише до проблеми термінології. Посідаючи чільне місце в науковій мові, термінологія не може осягнути всіх завдань, що постають перед науковцями. Той чи інший термін, окрім точности найменування, має викликати певні асоціації із позначуваним предметом/явищем; бути варіативним – легко утворювати похідні граматичні форми; бути милозвучним – не порушувати фонетичного складу мови тощо.

На жаль, до сьогодні українська термінологія ще не стала вповні національною, попри плідне подвижництво лексикографів-попередників 20–30-х років минулого сторіччя, праці яких було визнано «націоналістично-ворожими».

Наукову мову, як і мову всіх інших стилів і підстилів, директивно було підпорядковано панівній мові метрополії. За висловом Шевельова, *«урядове втручання... у внутрішні закони мови було радянським винаходом і новиною. Ані поляки, ані румуни, ані чехи до цього не вдавалися, як не вдавалася царська адміністрація дореволюційної Росії. Вони всі обмежувалися на заходах зовнішнього тиску: забороняли вживати української мови прилюдно, цілковито або частково; накидали державну мову через освітню систему; зваблювали українців своєю культурою й можливістю кар'єри; переселяли їх на неукраїнські території, а українські землі заселяли членами панівної нації тощо. Поруч цих «клясичних» метод радянська система встановлює контроль над структурою української мови: забороняє певні слова, синтаксичні конструкції, граматичні форми, правописні й орфоепічні правила, а натомість пропагує інші, ближчі до російських або й живцем перенесені з російської мови... Боротьба відбувалася не тільки в людській психіці, а й у самій мові»* [1, с. 360].

Четверте покоління українства послуговується накинутими кліше на взір: *гайка, насос, паяльник, пиросос, раковина, соковижималка, хімія, фарфор; перекачувати керосин, приймати участь, рішати задачі, сплавляти метал; багаточисленний, високосний рік, жорсткий войлок, заземлений громовідвід, коричневий фон, магнітний полюс, марширувати, торговий зал, учбові міроприємства; на протязі суток, шириною в...* тощо. Між наведеними прикладами й мовою сучасних «сердючок» різниця ілюзорна. Нація, яка попри сторіччя лінгвоциду спромоглася зберегти мовну неповторність, має право на власну наукову мову, узявши за взірць Чехію, Францію, Латвію, Литву, Естонію, Ізраїль й інші країни, які з попелу, з небуття підняли свої мови і трепетно оберігають їх від чужинських впливів.

Прикро, але покручами, які жодним чином не причетні до нашої мови, натоптано словники, підручники й наукові часописи, видані як на зорі нашої незалежності, так і в ХХІ ст. [2].

Повернення до національних витоків, очищення рідної мови від зайвих чужомовних нашарувань стали тим наріжним каменем, на якому вибудовано перекладну (українську) частину видання, якому присвячено цю статтю (надалі Словник) [3, с. 952].

У написанні слів із літерами **г** і **г** укладач керувався принципами:

- а) послідовного відтворення проривного **г** і глоткового (фрикативного) **г** в однокореневих словах слов'янських мов українським **г**;
- б) використання в усіх грецизмах лише літери **г**;
- в) передавання фонем **h** у запозиченнях з інших мов літерою **г**;
- г) передавання літери **g** у давно засвоєних словах також українським **г**;
- д) розрізнення **г** і **г** у неслов'янських власних назвах, а також у новіших загальних назвах відповідно до вживання **h** і **g** у мові-джерелі [4].

У Словнику дотримано правил останньої редакції українського й російського правопису, використано наукові розсліди в царині мовознавства, а також рекомендації технічного Комітету стандартизації науково-технічної термінології та Держстандарту України [5].

Упорядник урахував лінгво-культурну властивість терміна як словникової одиниці, зважаючи на психологічний аспект терміна, який визначає його міжмовну диференційну характеристику й узявши до уваги як кількісний, так і якісний бік словникового складу (загальне словникове багатство, основний словниковий фонд, словникове ядро, кореневі, ключові, опорні слова й термінотворення на основі сімей слів, гнізд слів, тематичного спрямування й ін.).

Українська термінологія має вагомий ґрунтовні підвалини. Розвивати їх, збагачуючи новими набутками й керуючись нормативним ДСТУ 3966-2000, – відповідальне й почесне завдання.

Засади функціонування:

Процес чужомовних запозичень стосується різних напрямків фахової лексики, оскільки її поновлювання триває постійно. Розв'язуючи проблему оптимізації лексикографічної праці, слід урахувати комунікативну функцію мови, речення, кожної словникової одиниці, лінгво-культурні особливості слова.

У даній праці упорядник намагався керуватися правилом золотієї середини, не обмежуючи розвиток власномовного фонду, урахуваючи норми сучасного стандартування. Стикаючись із міжмовними неузгодженнями, коли добір еквівалента не завжди відповідає оригіналові через відсутність/наявність кількох термінологічних варіантів, та тлумаченнями, які виявляють семантичне, психологічне чи лінгво-культурне відхилення, упорядник прагнув уникнути й небажаних фонетичних асоціацій.

У цьому випадку було використано чужомовні запозичення або новий власномовний термін супроводжено номінантом мови продуцента. Поява нового терміна спрямована в одних випадках на інтернаціоналізацію, а в інших – на пурифікацію. Проте, незалежно від тенденції, кінцева мета термінологічної модернізації – це можливість рідною мовою висловлювати будь-яку наукову думку [6, с. 146].

Упорядник підпорядковував видання функційній меті – оптимальний добір термінів, які є притаманним конкретному тематичному напрямкові.

Словник доповнюють методичні вказівки:

1. Головні первні концепції та засади Технічного комітету стандартизації науково-технічної термінології (ТК СНТТ).
2. Написання, відмінювання, складні випадки узгоджування й керування числівника як складника фахової та наукової мови.
3. Нормативні скорочення слів згідно з ДСТУ 3966-2000.

У Словнику до запозичень подано власномовні синоніми, а також додаткові тлумачення для багатозначних слів, збережено певну значеннєву послідовність, що впливає зі ступеня частотности вживання того чи іншого терміна.

Теоретичні принципи оптимізації побудови Словника:

- а) єдність чинних стандартів і форм вираження, збереження єдиних норм позначання;
- б) збереження єдиних норм літературної мови;

в) збереження абеткової, предметної, цифрової системи розташування лексичних одиниць;
г) дотримання єдиних (чітко сформульованих і зрозумілих) стандартизованих скорочень, символів та інших знаків;

д) дотримання єдності структурного, семантичного, фонетичного, орфографічного, естетичного та інших підходів до потрактування термінів і позначень;

е) дотримання положень про багатозначність слова з урахуванням градації на основне значення, додаткове, термінологічне тощо;

к) урахування продуктивності слів/іх первнів, ступеня можливості формувати нові слова за допомогою словотвірних засобів;

л) урахування потреби залучення неологізмів [7, с. 48].

Головні первні концепції та засади Технічного комітету стандартизації науково-технічної термінології (ТК СНТТ) [8, с. 7–11]:

1 Дотримуватися вимог до терміна (однозначна відповідність поняттю за власним [внутрішнім, безпосереднім, прямим] значенням слова, системність, стислість, словотвірна здатність, мовна правильність щодо властивостей української мови, милозвучність) і позначення поняття (сумірність із поняттям, наявність суттєвих ознак, системність, відсутність хибних кіл, тавтології та заперечення ознак для позитивного поняття, несуперечливість із позначеннями в інших стандартах, раціональна стислість, мовна правильність тощо):

рабочий *наук., техн.* **1.** *суц.* робітник, -ка; ~**чая** робітниця; **дорожный** ~ шляховик;
квалифицированный ~ фахівець; **сельскохозяйственный** ~ рільник; **строительный** ~ будівельник; **угольный** ~ вугляр, -ра, вугільник; **2.** *прил. (относящийся к работе)* робочий; (*относящийся к рабочим*) робітничий; (*эксплуатационный*) ходовий; (*о рабочем затухании, рабочей передаче фильтров*) прямий.

2 Дотримуватися вимог ДСТУ 3966-2000 щодо:

а) розмежування у віддієслівних іменниках на **-ння, -ття** й безсуфіксальних дії, події та висліді/об'єкту дії: **выпуск** *техн.* випущення, випускання; (*результат*) випуск, -ку

выпускаемый **1.** *прич.* випусканий; **2.** *прил.* випускний

выпускать, выпустить *техн.* випускати, випустити

выпускающий **1.** *техн.* випускальний; ~**ся** випускний; **2.** *суц. (сотрудник редакции)* випусковий, -вого

выпускной *техн., физ.* випускний;

б) уживання дієслова як твірного терміна віддієслівних іменників:

заворачиваемый **1.** *прич.* загортаний; **2.** *прил.* загортний

заворачивание *техн.* завертання; (*загибание кверху, назад*) загортання

заворачивать, заворотить *техн.* завертати, завернути; (*загибать кверху, назад*)

загортати, загорнути; ~**ться** завертатися; загортатися

заворот *техн.* закрут, -ту, заверт, -ту

Останнє дає змогу замінити розчеплені присудки на дієслова й уникати надмірного «ннякання» у текстах фахової мови, зокрема на означення понять:

осуществляют, осуществит *матем., физ.* здійснювати, здійснити; ~**ться** здійснюватися;

~ **исследование** досліджувати; ~ **разработку** розробляти; ~ **управление** керувати.

3 Дотримуватися норм чинного правопису з урахуванням запропонованих до нього змін:

азот (*элемент*) Нітроген, -ну; (*простое вещество*) азот, -ту, душець, -щю; **аммониевый**

~ амонієвий азот; **сернистый** ~ сульфідний азот; **хлористый** ~ азот-хлорид

ион *физ.* йон; **меченый** ~ позначений йон; **отрицательный** ~ негативний йон;

первичный ~ первинний йон

конвейер *техн.* конвеєр, рухобинда; **винтовой** ~ гвинтовий конвеєр;

ковшовый ~ ківшевий конвеєр; **магистральный** ~ магістральний конвеєр

проекция *техн., матем., физ.* проє[е]кція; **вертикальная** ~ доземна

(*вертикальная*) проє[е]кція; **горизонтальная** ~ поземна (*горизонтальная*) проє[е]кція;

косоугольная ~ скіснокутня проє[е]кція

4. У творенні неологізмів керуватися напрацьованими ТК СНТТ засадами щодо адекватності (понятійної точності й відповідності), дериватності (здатності творити похідні слова), евфонічності (милозвучності) й економності (стислості написання та звучання):

водокачка *техн.* водотяг, -гу, водотяжня

орбитальный **1.** *астр.* орбітний (от «орбита»); **2.** *физ.* орбітальний (от «орбиталь»)

функциональный **1.** *матем.* (от «функционал») функціональний; **2.** (от «функция») функційний

5. У термінології та фаховій мові вживати, передовсім, автентичних українських віддієслівних форм з огляду на їх переважну стислість, високу терміноствірну здатність, розвиненість гнізд, природну зрозумілість внутрішніх значень і легкість запам'ятовування, мовну правильність, милозвучність:

плавильник *и плавильщик* *техн.* топильник

плавильный *техн., физ.* топильний

плавильня *техн.* топильня

плавить¹ *техн., физ. (металл)* топити; (*выплавляют*) витоплювати; **~ться** топитися; витоплюватися

плавить² *техн. (сплавляют лес)* сплавляти

плавка *техн. (действие)* топлення; (*вытапливание*) витоплення, (*неоконч. – ещё*)

витоплювання; **ваграночная** ~ горнове топлення; **доменная** ~ гамаркове топлення;

окислительная ~ окиснювальне топлення; **тигельная** ~ бритвальне топлення

(витоплювання); **шлакующая** ~ жужелювальне топлення

плавкий *техн., физ.* топкий

плавкость *техн., физ.* топкість, -кости

плавление *техн., физ.* топлення; **восстановительное** ~ відновне топлення

плавленный *астр., техн., физ.* топлений

сплав *техн. 1. (металлов)* стоп, -пу; (*процесс*) стоплення; **неокисляющийся** ~ неокисний стоп; **подшипниковый** ~ вальничний стоп; **свинцовый** ~ олив'яний стоп; **тройной** ~ потрійний стоп; **тугоплавкий** ~ туготопкий стоп; **2. (по реке)** сплав, -ву; (*процесс*) сплавлення

сплавнение 1. *техн., физ.* стоплення, (*неоконч. д. – ещё*) стоплювання;

2. (по реке) сплавлення, (*неоконч. д. – ещё*) сплавлювання

сплавленный 1. *техн., физ.* стоплений; **2. (по реке)** сплавлений

сплавлять, сплавить 1. *техн., физ.* стоплювати, стопити; **2. (по реке)** сплавляти, сплавити; **~ться 1.** стоплюватися; **2.** сплавлятися

сплавной 1. *техн.* стопний; **2. (по реке)** сплавний

сплавщик 1. *техн. (металлов)* стопник; **2. (на реке)** плотар, -ря

6. Відроджувати український термінологічний фонд, обґрунтовано добираючи до кожного чужомовного терміна як відповідник питоме українське слово з термінологічних словників 20–30-х і 60–70-х років ХХ ст.:

болт *техн.* прогонич

бреющий *техн., прил.* по(при)земний; ~ **полёт** по(при)земний (політ

гайка *техн.* мутра, накрутка, шруба; **барашковая** ~ баранець; **глухая** ~ сліпа (наконечна) мутра

паяльник *техн.* лют(ів)ник, -ка

поперечный *техн.* поперечий

руль *техн.* кермо, правило; (*на судне*) стерно

шайба *техн.* перстина.

7. Не вживати чужомовних слів, що не утворюють дієслів, оскільки це змушує формувати непригаманних українській мові розчеплених присудків:

выкачивать, выкачать *техн.* висмокувати, висмокати; ~ **насосом** випомповувати, випомпувати.

8. Добирати якнайточніше за значенням українське слово зі словникових відповідників до чужого терміна:

двигатель *техн.* рушій, -шія; **высокооборотный** ~ швидкообертний рушій;

~ **внутреннего сгорания** середопальний й рушій; **поршневой** ~ толоковий рушій;

тихоходный ~ повільнорушійний рушій

движок *техн. 1. (скользящая часть механизма)* повзун, -на, сувок, -вка, бігунець, -нця; (*реостата*) пересувень, -вня; **2. (небольшой двигатель)** двигунець, -нця

представлять, представить 1. *матем.* зображувати й зобразити, зобразити; **2. физ. (что-л.)** уявляти, уявити; **3. науч. (на рассмотрение)** подавати, подати; (*для осмотра*)

виставляти, виставити; (*по телевиденню*) показувати, показати; (*кого/что-н. кому-н.*) репрезентувати, рекомендувати, представити; **~ться 1.** зображатися; **2.** уявлятися; **3.** подаватися; виставлятися; рекомендуватися.

9. Віддавати переваги українському термінові перед чужомовним чи скалькованим: **шарнир** *техн.* сустав; **болтовой** ~ прогоничний сустав; **вертикальный** ~ прямцевий сустав; **маятниковый** ~ вага(д)ловий сустав;

- а) унікати чужомовних слів чи їх кальок, що не творять похідних чи дієслів:

метизы *техн., мн.* металовироби, -бів

прокат *техн.* вальцювання, вальцівка

пылесос *техн.* порохотяг, пилотяг, пилосмок

старениеустойчивость *техн.* стійкість проти старіння

стандартизировать и стандартизовать *техн., физ. несов. и сов.* стандартувати; **~ться** стандартуватися

энергосбережение *техн.* енергоощадність, -ности

- б) у разі запозичування ставити це слово наприкінці синонімічного ряду після українських, засвоюючи його за нормами і традиційними взірцями (парадигмами) української мови:

ванта *техн.* отоса, ванта

ватерлиния *техн.* водокрес, -су, ватерлінія

ватерпас *техн.* поземиця, ґрунтвага, середвага, ватерпас

вертикальный прямовисний, простовисний, сторчовий, доземний, вертикальний

верф *техн.* корабельня, верф

горизонт *астр., физ.* позем, -му, горизонт, -ту; (*небосклон – ещѐ*) обрій, -рію, овид, -ду, небокрай, -раю, видноколо, виднокруг, -гу; ~ **вселенной** горизонт усесвіту; **истинный** ~ справжній позем; **магнитный** ~ магнетний горизонт.

10. У фаховій мові (науковій лексиці), зокрема, в описові термінологічних ДСТУ, треба враховувати синтаксично-стилістичні особливості української мови, уживати активних особових й неозначено-особових конструкцій речень з іменником у Зн. відмінку на позначення об'єкта дії, а також безособові речення на **-но, -то**. Віддавати переваги стійким прийменниково-іменниковим сполукам як складникам української нормативної системи відмінювання:

приводить, привести 1. *техн., физ. (в движение, равновесие)* надавати, надати, приводити, привести; ~ **в движение** надавати (надати) руху (чину), зрушувати, зрушити; ~ **в равновесие** надавати (надати) рівноваги, урівноважувати, урівноважити; ~ **в соответствие** узгоджувати, узгодити; ~ **к ухудшению** погіршувати, погіршити;

2. матем. зводити, звести; ~ **уравнение** зводити (звести) рівняння

работа *техн.* робота; (*о занятости, труде, готовой продукции – ещѐ*) праця; (*готовая продукция – ещѐ*) виріб, -робу; **взрывная** ~ висадна робота; **кустарная** ~ доморобна праця; **приступать к** ~те ставати до роботи; ~ **по совместительству** сумісна робота, робота за сумісництвом.

- Вживати стійких дієслівно-іменникових сполук як складників української нормативної системи відмінювання:

необходимость *матем.* потреба, конечність, -ности; **отпала** ~ немає потреби

поднимать, поднять 1. *техн., физ.* піднімати і підіймати, підняти; **2. матем.** піднімати, підняти; **3. наук.** порушувати, порушити; ~ **вопрос** порушувати (порушити) питання; **~ться 1.** підніматися і підійматися; **2.** підніматися; **3.** порушуватися

принимать, принять 1. (*включать в состав*) приймати, прийняти; **2. матем., техн. (приобретать)** набувати, набути, брати і набирати, набрати; ~ **вид** набирати (набрати) вигляду, набувати (набути) вигляду; ~ **значение** набувати (набути) значення; ~ **форму** набувати (набути) і набирати, набрати форми; **3. матем., наук. (условно допускать)** брати, узяти; ~ **за единицу** брати (узяти) за одиницю; ~ **во внимание** брати до уваги; **4. наук.** уживати, ужити; ~ **меры** уживати (ужити) заходів.

- Вживати питомих українських синтетичних конструкцій:

- а) іменників:

вещество *техн., физ.* речовина; **белковое** ~ білковина; **взрывчатое** ~ вибухівка;

вяжущее ~ в'язівник; **дубильное** ~ гарбник; **красящее** ~ барвник; **обесцвечивающее** ~

знебарвник; **отравляющее** ~ трута; **смазочное (смазывающее)** ~ мастиво; **ядовитое** ~ отрута

завод техн. (предприятие) завод, -ду* ; **винокуренный** ~ винарня; **водочный** ~ гуральня; **гвоздильный** ~ цвяхарня; **дроболитейный** ~ шротолivarня; **кирпичный** ~ цегельня; **лесопильный** ~ тартак, лісопильня; **литейный** ~ ливарня; **маслобойный** ~ олійниця, олійня; **маслодельный** ~ маслярня; **метизный** ~ завод металевих виробів; **мыловаренный** ~ миловарня; **оружейный** ~ зброярня; **пивоваренный** ~ броварня, пивоварня; **сахарный (свеклосахарный)** ~ цукроварня; **скобяной** ~ завод залізних виробів; **солодовенный (солодовый)** ~ солодовня; **сталелитейный** ~ сталеварня; **судоостроительный** ~ корабельня; **сыроваренный (сыродельный)** ~ сироварня; **хлопкоочистительный** ~ бавовноочисня;

б) прикметників:

алгебраический матем. алгебричний

обитый техн. оббитий; ~ **гвоздями** поцвяхований

обездубленный техн. знечинблений

покрытый техн. покритий; ~ **лаком** (по)лакований; ~ **смолой** (по)смолений

год астр. рік, **род.** року; **високосный** ~ переступний рік;

в) замість розчеплених присудків, що не становлять стійких дієслівно-іменникових сполук, уживати дієслів:

безопасность матем., техн., физ. безпека, безпечність, -ности; ~ **движения** безпека руху;

обеспечивать ~ забезпечувати

уменьшать, уменьшить матем., техн. зменшувати, зменшити; ~**ться** меншати;

бесконечно ~ нескінченно зменшуватися; ~ **звук** стишати (стишити) звук.

Замість активних дієприкметникових форм від перехідних дієслів (калькованих із російської) уживати прикметників, іменників, пасивних дієприкметників, словосполук, підрядних речень тощо:

модель астр., вчт, матем., техн., физ. модель, шкиль, -лю; **вероятностная** ~ імовірнісна

модель; **использующаяся** ~ використовувана модель; **исчислимая** ~ зліченна модель;

проективная ~ проє[е]ктивна модель; **решётчатая** ~ гратчаста модель

коллектор техн. колектор; (**собиратель – ещѐ**) збирач, -ча, збірник, -ка;

выпрямительный ~ випрямівний колектор; **ливневый** ~ зливовий колектор;

отводящий ~ колектор-відвідник

волна астр., матем., техн., физ. хвиля; **бегущая** ~ біжна (рухома) хвиля; **блуждающая** ~

блукальна (мандрівна) хвиля; **взрывная** ~ вибухова хвиля; **затухающая** ~ угамівна

(згасна) хвиля; **набегающая** ~ набіжна хвиля; **несущая** ~ хвиля-носії** ; **одиночная** ~

самітна хвиля; **падающая** ~ падна хвиля; **поперечная** ~ попереча хвиля; **проходящая** ~

прохожа хвиля; **расходящаяся** ~ розбіжна хвиля; **сверхдлинная** ~ наддовга хвиля;

сходящаяся ~ збіжна хвиля

колебание астр., гидр., матем., техн., физ. коливання; **вынужденные ~ния**

змушені коливання; **затухающие ~ния** загасні коливання; **незатухающие ~ния** незгасні

(невгамівні) коливання; **пилообразные ~ния** пилкуваті коливання; **поперечные ~ния**

поперечі коливання; **установившиеся ~ния** усталені коливання

управляющий 1. (*свойство, назначение*) управлальний, керувальний*** ; **2.** *суц.* керівник,

-ка.

Відповідно скориговано/подано рівнобіжні форми вживання:

бочка 1. *матем., техн. (ёмкость для жидкости и под.)* барило, діжка, бочівка;

(*бочкообразная деталь приспособления и под.*) бочка; **причальная** ~ причальна бочка;

2. (*фигура высшего пилотажа*) бочка; **восходящая** ~ догірна бочка

ведущий астр., матем., техн. 1. (*о силовом элементе*) тяговий, рушійний, повідний;

водійний, відничий, водильний, водівний, погоновий; провідний, провідильний,

провідівний; (*о специалисте*) провідний; (*главный, основной*) головний; ~**щие колёса**

повідні колеса; ~ **винт** тяговий гвинт; ~ **инженер** провідний інженер; **2.** *суц.*

(*представления*) провідник, -ка, відник, -ка

* виро`бня – ред.

** а також носильна хвиля – ред.

*** керівний, керувальний, управлінський – ред.

вибростойкость *техн.* вібротривкість, -кості
выдавливание *техн.* видавлювання**, видушування; (*выжимание*) вичавлювання;
(вытиснение) витискання, витискування
магнит *техн., физ.* магнет, -ту; **кольцеобразный** ~ кільцеватий магнет;
подковообразный ~ підковуватий магнет
материал **1.** *техн., физ. (вещество)* матерія[а]л, -лу; **взрывчатый** ~ вибухівка;
водостойкий ~ водотривкий матерія[а]л; **горючий** ~ займистий (пальний) матерія[а]л;
горюче-смазочные ~лы паливно-мастивні матерія[а]ли; **дубильный** ~ чинбовий
матерія[а]л; **кислотостойкий** ~ кислототривкий матерія[а]л; **магнитный** ~ магнетний
матерія[а]л; **огнеупорный** ~ вогнетрив; **отделочные** ~лы опоряджувальні
(оздоблювальні) матерія[а]ли; **плавкий** ~ топкий матерія[а]л; **смазочный** ~ мастиво;
стеклообразный ~ склуватий матерія[а]л; **2.** *техн. (ткань)* тканина, матерія[а]л, -лу,
матерія; **грубый** ~ цупкий матерія[а]л
подбор¹ *техн. (каблук)* підбор, каблук, -ка
подбор² *техн., физ. 1. (действие)* підбір, -бору, (*неоконч. – ещё*) підбирання; **2. (отбор)**
добір, -бору; (*неоконч. д. – ещё*) добирання
проект *техн.* проє[е]кт, -ту; **долгосрочный** ~ довготерміновий проє[е]кт; **завершённый**
~ викінчений проє[е]кт; **утверждённый** ~ затверджений проє[е]кт
протяжка **1.** (*инструмент*) протяжка; **шпоночная** ~ плішкова протяжка;
2. действие протягнення, (*неоконч. – ещё*) протягування; (*волочение – ещё*) волочіння;
кузнечная ~ ковальське волочіння
химия хе[е]мія; **коллоидная** ~ колоїдна хе[е]мія; ~ **почвы** хе[е]мія ґрунту; **ядерная** ~
ядрова хе[е]мія

Функційне значення

Словник є своєрідною проміжною енциклопедією знань, оскільки відкриває користувачеві певні можливості для пошуку шляхів досконалення науково-технічних процесів, спрямованих на розв'язування нагальних проблем. За його допомогою користувач збагатить знання в різних наукових напрямках, порівняє їх з уже набутими і, отже, синтезує досягнення і створить власний позиційний конгломерат знань.

Поряд із спеціальними термінами тієї чи іншої галузі подано окремі загальнозживані поняття, що слугуватимуть для кваліфікованого перекладу тексту:

информировать – інформувати
искажающий – викривляльний, спотворювальний
искусственный – штучний, неприродний.

Ураховано також і пізнавальний чинник, оскільки Словник подає синонімічні ряди:

балка *техн. (брус, бревно, служащие поддержкой настила)* лежак, -ка, брус;
(перекладина между стропилами) бант(ин)а, тря[а]м; (*матица*) сволок; **армированная**
~ риштункова бант(ин)а; ~ **жёсткости** трям штивності; **двухпролётная** ~ двопрогонова
бант(ин)а; **домкратная** ~ ліварний трям; **клёпанная** ~ нютований трям; **косая** ~
навскісна бант(ин)а; **несущая** ~ трим(аль)на бант(ин)а; **потолочная** ~ своло(чо)к;
прокатная ~ вальцьований трям; **решётчатая** ~ гратчаста бант(ин)а; **соединительная**
~ злучна бант(ин)а; **тавровая** ~ тетувата бант(ин)а; **угловая** ~ наріжна (кутова)
бант(ин)а; **шарнирная** ~ суставна бант(ин)а; **швеллерная** ~ коритувата бант(ин)а;
шпоночная ~ плішкова бант(ин)а
баня **1.** лазня, мильня; **2. техн. (прибор)** оґрівник, -ка, охолодник; (*процесс*) купіль,
-пелі и -пелю; **водяная** ~ водяний оґрівник (охолодник); **масляная** ~ оливний
оґрівник (охолодник)
галерея *техн. (общее название)* галерея, басань; (*морская*) канал, -лу; (*горная*)
штольня, штрек, -ку; **дренажная** ~ дренажний канал; **сводчатая** ~ склепінчаста
галерея
зазор *техн.* проміжок, -жку; (*просвет*) прозір, -зору, просвіт, -ту, люз, -зу, суточки,
-чок мн.; (*щель*) щілина; (*паз, трещина*) шпара; (*пробел*) прогалок, -лку, прогалина;
(*о ремени*) відтинок, -нку, інтервал, -лу; (*между опорами моста*) прогін, -гону;

** витискування – ред.

боковой ~ боковий проміжок (люз); **воздушный** ~ повітряний проміжок; ~ **магнитопровода** проміжок магнетоводу; **клапанный** ~ хлипаковий проміжок; **осевой** ~ вісний проміжок.

Етико-лінгвальне значення Греко-латинські запозичення, порівняно з іншими, виявляють високий ступінь естетичного й етичного навантаження, що безперечно впливає на загальний мовно-культурний статус словникового складу мови взагалі. У Словнику дотримано правила передавання цих запозичень безпосередньо з мови-джерела, а не калькування з російської:

вёрстка *техн.* **1.** (*действие*) плантування; **2.** (*типографский оттиск*) плант, -ту
дезинтеграция *астр., техн.* дезінтеграція
кислород (*элемент*) Оксиген, -ну; (*простое вещество*) кисень, -сню, озон, -ну
мышьяк (*элемент*) Арсен, -ну; (*простое вещество*) арсен, -ну
папка *вчт, наук.* тека; (*небольшой портфель – ещѐ*) течка
пауза *техн.* пав[у]за; (*во времени – ещѐ*) перерва

Завдяки ортографічним та фонетичним правилам, за якими існує максимальне наближення адекватності в латинській мові, латинізми не спричиняють труднощів у комунікативному виконанні.

Упорядник свідомий того, що лише дотично торкнувся цієї безмежної царини і плекає надію, що Словник буде бодай цеглиною до тієї величної споруди українського термінотворення, яку розпочали вибудовувати славетні попередники доби «розстріляного відродження». Цей нелегкий процес постає на базі збирання і фіксування фахових слів (термінів) та укладання їх у словники, розроблення принципів словників, систематизації, тематичного угруповання і тлумачення термінологічних одиниць мови, добору їх за належними принципами й розлогого використання для комунікативних потреб носіїв мови.

Видання, що містить понад 100 000 термінів і термінів-словосполук сучасної української літературної мови, розраховане на широке коло користувачів: викладачів, студентів, перекладачів, службовців і науковців усіх рівнів, викладачів і учнів середніх/спеціальних навчальних закладів. Словник стане добрим помічником і порадиником для всіх, хто прагне грамотно писати українською й російською мовами, а також удосконалювати усне мовлення.

1. Шерех Ю. Пороги і запоріжжя / Поза книжками: У 3 тт. – Т. 3.– Х., 1998. – С. 360.
2. Підліпенський В., Петренко В. Словник: Російсько-український політехнічний.– К., 2000. Російсько-український математичний словник.– 2-ге вид. / Укл.: Ф. Гудименко й ін.– Х., 1990; Російсько-український математичний словник. / Укл.: В. Карачун й ін.– К., 1995; Російсько-український словник: Будівництво. / Укл.: М. Ярмоленко й ін.– К., 1994; Російсько-український словник дорожньобудівних і мостобудівних термінів. / Укл. В. Кравченко й ін.– К., 1992; Російсько-український словник з інформатики та обчислювальної техніки з покажчиком українських термінів / Укл.: В. Ванін, В. Герасимчук.– К., 1993; Російсько-український словник / За ред. В. Жайворонка.– К., 2003; Російсько-український словник з теплотехніки та газотехніки / Укл.: І. Шелудько й ін. – 2-ге вид., репр.– К., 1991; Українсько-російський словник наукової термінології / За заг. ред. Л. Симоненко.– К., 2004; Російсько-український словник наукової термінології: Математика. Фізика. Техніка. Науки про Землю та Космос.– К., 1998; Російсько-український науково-технічний словник / Укл.: В. Перхач, Б. Кінаш.– Л., 1997; Яремійчук Р. й ін. Англо-український нафтогазовий словник.– К., 1998. 3. Новий російсько-український політехнічний словник / Укл. Зубков М. – Х.: Гриф, 2005. – 952 с. 4. Пономарів О. Фонемі Г та Г. Словник і коментар.– К., 1997. 5. ДСТУ 2439-94: Елементи хімічні та речовини прості. Терміни та визначення основних понять. Умовні позначення; ДСТУ 3008-95: Документація, звіти у сфері науки і техніки; структура і правила оформлення; ДСТУ 3582-97: Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила; ДСТУ 3966-2000: Термінологія. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять. – К.: Держсржживстандарт України. 6. Дьяков А. й ін. Основи термінотворення / Семантичні та соціолінгвістичні аспекти.– К., 2000.– С. 146. 7. Лецик Т. Проблеми уніфікації науково-технічних словників (з погляду лексикографічних засад) // Українська мова. – 2005.– № 2. – С. 48. 8. Проблеми української термінології // Вісник нац. ун-ту «Львівська політехніка» – 2000. – № 453. 9. Кочерга О., Непийвода Н. Тенденції української термінологічної лексикографії // Урок української. – 2000.– № 3. – С. 25–29.